

послереволюционной эмиграции. Очерчены основные идеи мыслителя о сущности власти и значении сознательного творчества народа для развития общества. Освещены взгляды русского философа на культурно-политическое значение русской эмиграции.

Ключевые слова: либерализм, консерватизм, эмиграция, государство, эволюция, национальная идея.

Zakirov M. Peter Struve: Freedom of evolution under the control of measure.

The most urgent statements of the liberal and conservative concept developed by the

outstanding Russian scientist Peter Struve are analyzed. His appraisal of some trends of political thought of Russian emigration is determined. The basic ideas of thinker about the nature of power and importance of conscious creativity of the people for the development of society are outlined. The views of the Russian philosopher on the cultural and political significance of Russian emigration are shown.

Keywords: liberal course, conservative course, emigration, state, evolution, national idea.

Надійшла до редколегії: 04.03.2014 р.

УДК 32.019.5

В. Ю. Полянська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ПОЛІТИКО-ЕСТЕТИЧНОГО ПІДХОДУ**

Розглядаються кореляції політичних процесів та окремих політичних актів в латиноамериканських суспільствах та естетичних форм у різні періоди історії Латинської Америки. Особлива увага приділяється міждисциплінарним політико-естетичним феноменам, актуалізованим у процесі суспільно-політичних трансформацій в латиноамериканському культурно-політичному просторі. Доводиться актуальність дослідження політичного стилю Латинської Америки у контексті специфічних культурно-естетичних форм, що стихійно або організовано детермінують образ мислення та відповідної політичної поведінки в широкому розумінні.

Ключові слова: Латинська Америка, політична естетика, політична культура, політична поведінка, політичні трансформації, політичні революції, політичний стиль.

Вихідні положення даної статті, які виявляють її актуальність та напрямки дослідження, полягають у двох тезах. По-перше, міждисциплінарні дослідження політико-естетичних феноменів розширюють можливості для аналізу та прогнозування розвитку політичних інститутів, виходячи з їх культурно-політичної онтології, і особливо актуальними ці дослідження виявляються при розгляді соціально-політичних трансформацій. По-друге, обраний нами латиноамериканський політико-культурний регіон, представлений множиною варіантів кореляції естетико-культурного та інституційно-політичного аспектів соціального буття, залишається в стані метафоричного і відносно детермінованого пошуку / вибору своєї, так би мовити, цивілізаційної долі, національно-політичної ідентичності, усвідомлення належності до конкретного політичного полюсу в глобальному світі.

Латинська Америка у своїй політичній практиці посіла певну нішу у світовій політиці, яка не вкладається в схеми антизахідних або прозахідних альянсів. Саме тому звернення до іберійської тематики та механізмів творення латиноамериканської політичної

практики залишається актуальним у сучасній політології та міжнародних відносинах. Оскільки політична практика є невіддільною від культури, політичної культури, етичного та естетичного буття людини і все більше дослідників шукають закономірності у творенні людиною політичної та естетичної реальності через побутові, соціальні, культурні та політичні практики в формі ритуалів, свят, міфотворчості, архітектури, музики, культури, поезії, кінематографу і т.д.

Простір латиноамериканської політики можна назвати тривимірним [1]. Маятник політичного життя рухається тут не в площині, а здійснює поворот за трьома зупинками в зонах прогресистського, поміркованого та анархічного революціонізму. Для латиноамериканського стилю політичного управління характерними є: вертикальна ієрархізація управління, наявність харизматичного лідера, полісоціальні об'єднання, ідеологічний еклектизм, націонал-реформізм, популізм. І кожен з цих векторів при уважному розгляді має відбиток у культурно-естетичному просторі, впливає або підпадає під вплив творчих інтенцій народу даної країни [2].

Дослідження культурно-політичних та естетико-політичних аспектів в Латинській Америці зосереджені, в першу чергу, у відповідних інститутах, як наприклад, Інститут Латинської Америки РАН (зокрема наукові розробки О. Ф. Шульговського та його учнів), а також представлені у роботах дослідників літературного, фольклорного, кінематографічного та інших культурних надбань латиноамериканських народів. Серед них можна назвати такі прізвища як Ю. Грін, І. Грігулевич, В. Земсков, Ф. Кардозо, Л. Макеева, Л. Меламед, В. Міхеєва, І. Тертерян, Е. Фалетто, Я. Шемякін, О. Фрейденберг.

Метою даної статті є дослідження кореляції між суспільно-політичними процесами, які передбачають відповідні інституційні трансформації, та естетичними формами, актуалізованими в культурі відповідного періоду. Основними завданнями роботи є виокремлення кола естетико-культурних феноменів, зокрема в літературі, театрі, кінематографі, народних святах, які можуть бути розглянуті у співвіднесенні до соціально-політичних трансформацій, становлення форм та стилістики політичної влади в країнах Латинської Америки. Об'єкти дослідження обирались нами довільно, з огляду на те, що ми не претендуємо на всезагальність такого аналізу, а лише ставимо на меті показати кореляцію естетичної та політичної сфери на конкретно-історичних феноменах.

Ще М. Вебер говорив, що для розуміння причин суспільних змін слід вийти за межі економічного та політичного в сферу культури, вихідних культурних установок. Культура виступає не лише відображенням суспільних процесів, а й активною моделюючою складовою. Дослідниця естетичних аспектів культуруоутворення в Латинській Америці В. Г. Міхеєва [3] вважає, що послідовний відбір і «кодування» інновацій, який був характерний для попередніх культур, стає неможливим без залучення естетичних інструментів відображення та моделювання дійсності. Особливу роль у соціально-політичних перетвореннях відіграє цілісне сприйняття та засвоєння, що характерне для художнього, образного мислення. Авторка звертає увагу на те, що в ситуаціях різких соціальних змін, коли виключена можливість довготривалого формування національної самосвідомості, важливе значення має використання художніх образів або стихійно зафіксованих моделей. Через художньо-естетичний канал сприйняття виробляється особливий адаптивний механізм культури, який, оминаючи раціональне, робить можливим синтез культур.

Своєрідність механізму культуруоутворення в Латинській Америці полягає в особливому способі сполучення, інтеграції та переробки інокультурних цінностей, що сприяло

відтворенню латиноамериканської філософії. Специфікою цієї філософії стала перевага естетичного начала, літературного стилю, схильність до імпровізацій на противагу суворим філософським системам. Залученість латиноамериканської літератури та мистецтва в цілому до культуруоутворюючого процесу обумовили їхню соціальну спрямованість. Митці через художнє вираження виступали провідниками конкретних соціальних ідеалів та брали участь у критиці теперішнього.

Одним із прикладів кореляції естетичних та політичних процесів в умовах соціально-політичних трансформацій, може бути дослідження літератури. Зокрема, І. Тертерян проводить паралелі між сутнісними інтенціями романтизму та його здатністю відігравати інтегруючу та моделюючу роль в політичному дискурсі [4].

У своїх дослідженнях, присвячених романтизму в латиноамериканському літературному надбанні, І. Тертерян зазначає, що змістом романтизму в літературі є міфологізація, тобто «надання універсального смислу», наводячи цитату Новаліса: «Абсолютизація, надання універсального смислу, класифікація індивідуального моменту, індивідуальної ситуації і т.д. – складає ество будь-якого перетворення в романтизмі» [4, с. 25]. «Реальна історія – “світ і доля” – настільки грандіозна та катастрофічна, що вимагає монументальності та може бути адекватно втілена в символічних образах міфологічного масштабу» [4, с. 26].

Не дивлячись на довільність та суб'єктивність критеріїв відбору політичного матеріалу, що залежить від соціально-політичної позиції автора, романтична свідомість здатна вбирати в себе поточні політичні події та «сплавляти її з найграндіознішими символічними узагальненнями». Дослідниця відзначає, що романтичному типові особистості «притаманна уява, замішана на волінні» [4, с. 37], яке втілюється в певній особистій діяльній програмі, моделі поведінки. Люди, які проходили процес соціалізації в атмосфері романтизму, «займалися “моделюванням” свого історичного характеру в найбільш крайній формі, у формі романтичної життєтворчості – навмисної побудови в житті художніх образів та естетично організованих сюжетів» від рішучих героїчних вчинків до побутової поведінки.

Романтичні утопії ж справили враження на масову свідомість та продовжують опановувати уяву людей. В XIX–XX ст. романтичні утопії виконали функцію розробки актуальних суспільно-політичних ідей, зокрема ідеї національної єдності. Романтизм починався з повалення раціоналістичної естетики класицизму.

Особливе місце в літературній творчості в контексті політичного дискурсу, тобто

дискурсу, де актуалізувалась суспільно-політична проблематика, відводиться театральній драматургії. І. Тертеріан відзначає, що в 60-ті рр., коли в Бразилії відбувались події національно-визвольного руху, реформ, державного перевороту, воєнної диктатури, бразильська культура на передній план висунула театр та драматургію. При цьому театральне видовище в Бразилії є демократичним, доступним та традиційним навіть для бразильських селян, навіть більш демократичним, ніж кіно. У період 50-60 рр. в період суспільних кампаній за демократизацію країни театр стає ефективною зброєю політичних сил, орієнтованих на політичні реформи. Театральні трупи та професійні драматурги свідомо поставили театр на службу визвольному рухові, використовуючи елементи народної дії. Художнім завданням драматурга є дослідження «душевного стану», народної свідомості, яка творить фольклорну форму. Поступово під впливом владних утисків «лівої» театральної культури театр втрачає свою масовість та залишається в карнавальних формах святкування та танцювально-пісенній імпровізації.

Не слід однак примітивно отожднювати політичні та естетичні програми діячів театального мистецтва. Театр Ж. Сельсо «Офісин» був орієнтований на символічну війну між публікою та акторами: «Спектакль має атакувати інтелектуально, формально, сексуально та політично» [4, с. 344]. Сельсо прагнув доповнити естетичні принципи політичним обґрунтуванням. А. Боал, керівник театру «Арена», вважав, що сучасний йому театр має бути театром епічним, який формує у глядача критичне мислення. Боал запровадив свої способи відчуження та критичного розбору показаного на сцені історичного факту за допомогою Ведучого, який коментував те, що відбувається на сцені, а також дроблення ролі, коли одну роль в постановці грали декілька акторів, щоб відсторонити глядача від самоототожнення з актором. Роздроблення ролі призводить до того, що персонаж сприймається як сума позицій, що займають особи в різних ситуаціях [4, с. 342-347].

Драми Андраде, як і п'єси Брехта, представляють собою «сценічну розповідь» [4, с. 350]. П'єса зосереджувалась на спонуканнях діючих осіб та реальних причинах, якими були скеровані їх вчинки. Розповідь велася такими способами, щоб примусити глядачів (читачів) взяти участь у своєрідному розслідуванні, що встановлює причинно-наслідкові зв'язки відомих історичних подій, руйнуючи пануючі стереотипи та відмовляючись від звичних, тривіальних уявлень про політичні події.

Видовищність у театральному аспекті все ж можна вважати більшою мірою інституціоналізованим процесом, тоді як

латиноамериканські традиції народних свят дозволяють звернутись вже до культурно-політичної міфології та ритуалізації суспільно-політичного життя. Будь-яке свято, навіть будучи на перший погляд хаотичним, незрозумілим або забутим, завжди має сувору структуру, відтворює певну модель світу, в якому відбувається самоідентифікація як соціуму, так і конкретного індивіду. Окрім того, свято є формою гри, яка передбачає моделювання та передбачення майбутнього.

Дослідник Ю. Грін зазначає [5], що в ритуалах свят, в яких суспільство «добудовує», затверджує власну ідентичність, латиноамериканське святкування, як правило, має форму карнавалу. Карнавал же, на думку дослідника, є дійством, обрядом, літургією, способом та можливістю реалізації суспільних прагнень. Для культури Латинської Америки феномен свята розкриває сутнісну, онтологічну її основу.

Автор проводить паралелі між виникненням бразильського карнавалу у 20-х рр. ХХ ст. та процесами національної та політичної самоідентифікації Латинської Америки в нашаруваннях політичних культур країн регіону. Початково будучи календарним святом, з кінця ХІХ ст. карнавал перетворюється на специфічний національний ритуал самоідентифікації, самотворення та самопізнання. Карнавал не лише відтворив форми європейського святкування, а й актуалізував давні, доєвропейські культурні шари, архетипи соціального буття.

Дослідник також вказує на актуалізацію в латиноамериканських святах певних трендів трансформації масової політичної свідомості в глобальному масштабі, перебудову її на цілеорієнтовані форми, орієнтовані на надієду. Бразильський карнавал символізував щось на зразок прямування до Великої Утопії. Одночасно з поширенням карнавалу в Латинській Америці відбувається пробудження національно-патріотичних сил і радикально орієнтованих прогресистських рухів.

Але не тільки в Бразилії ці тренди отримують втілення в святковому ритуальному дійстві. Одночасно в Аргентині становлення національної свідомості відбувається у кореляції культурним феноменом поширення святкового ритуалу танго, яке стає національним символом. У Мексиці виникає культ звеселяючих скелетів. Отже, у святкових ритуалах відображаються, відтворюються, моделюються національні міфологеми, які мають певні структуроутворюючі для суспільства інтенції, а також інтенції моделювання майбутнього, його ідеального відчуття та образу.

Центральною семантичною структурою бразильського карнавалу є карроса, «колісний корабель», який, на думку О. Фрейденберг, виступає храмом, театром, світовим деревом,

тобто є космогонічною метафорою, яка має глибоке архаїчне коріння. Ці архаїчні смисли характерні для латиноамериканських свят, але не проявляються з такою ж інтенсивністю в європейських, де вони виявились стерними, що свідчить, на думку автора, про втрату західним світом живого стихійного підживлення своєї структурованості, що і призводить до ентропійних процесах «занепаду», «вгасання» Європи в культурно-цивілізаційному та політичному контекстах.

Окрім розглянутих особливостей взаємодії естетичного та політичного в суспільно-політичному бутті Латинської Америки, слід зазначити досить відому тезу про вождизм або каудилізм як характерну рису політичного лідерства, не останню роль в становленні якого також відіграли культурно-естетичні фактори презентації політичної влади. Одіозна фігура Ернесто Че Гевари є характерною для латиноамериканського героїчного подвижницького психотипу, який поєднує в собі характерні риси пасіонарності та комплексів, близькі гомогенній політичній культурі Латинської Америки [6]. А відповідний політичний стиль, що проявлявся в діяльності і Ф. Кастро, і У. Чавеса, і менш одіозних фігур, містив в собі поєднані в стильову структуру ознаки каудилізму, «камрадізму», латиноамериканської національної ідентичності, мультикультурності та комплексу ідеологічних настанов, орієнтованих на риторику соціальної справедливості та національного визволення, революційності.

Політичне лідерство в Латинській Америці навіть до недавнього часу носить відбиток вождизму, а не технократії, що відрізняє латиноамериканську політичну культуру від, наприклад, західноєвропейської. І саме такі політичні лідери, які не вкладаються в прозахідну стилістику, сприймаються в своїй країні як символічно-героїчні постаті. Ці лідери навіть після смерті зазнавали атак саме в інформаційному полі. Зокрема, смерть Че Гевари його противники намагались перетворити на символічний акт, що містив відповідні повідомлення до його шанувальників у всьому світі. Образ Че Гевари, мабуть, ще надовго залишиться символом революції, головним чином соціалістичного спрямування.

Навіть у архітектурних пам'ятках латиноамериканського культурно-політичного простору можна говорити про синтез та мультикультурність, між цивілізаційні інтенції становлення суспільно-політичних практик в країнах регіону. Подолання колоніальних комплексів, пошуки своєї власної ідентичності, синтез автохтонної, латинської та католицької культур – все це було відображено в архітектурних артефактах відповідних епох. «Насиченість орнаментикою та грандіозність, колосальність – це дві якості постійно

підкреслюються в архітектурі (XVII – пер. пол. XIX ст. – прим. автора), що відображала смаки верхівки колоніального суспільства, яке прагнуло перевершити метрополію розкішню своїх забудов» [7, с. 523]. Характерною є в цьому контексті й історія столиці Мексики Мехіко, збудованої на місці поселення ацтеків. Головне місто ацтеків Теночтитлан – фортеця на острові серед солоного озера – було зруйновано вщент, ряд його каналів – засипаний. Кортесу, вождю конкістадорів, радили перенести столицю на тверду землю, але для нього символічний та політичний смисл створення нової столиці на місці попередньої виявився важливішим. Місто було побудовано, не дивлячись на те, що проблема укріплення фундаментів залишається в Мехіко і до сьогодні.

Пасіонарність та феноменологія вогню в культурі та фольклорі Латинської Америки вимагає додаткового розгляду. Наведемо лише яскраву ілюстрацію архетипічної інтерпретації революційних поглядів Че Гевари. Коли перші європейські завойовники сягнули південно-східних берегів Латинської Америки, їх вразило дивне видовище: в нічній темряві запалювалися один за одним міради вогнів, які простяглися горизонтом. Це були вогні печей, на яких індіанці готували собі їжу. Звідси виник вираз «час печей», який використав Че Гевара, закликаючи до соціалістичної революції: «Настав “час печей”, нехай вони не побачать нічого, крім світла полум'я» [8]. А аргентинці Ф. Солінас та О. Хетіно створили фільм про революційну боротьбу в Аргентині під назвою «Час печей». Це був фільм, який став по суті політичним актом, викликавши широкий резонанс в Латинській Америці.

Повертаючись до вихідного завдання, що полягає в дослідженні кореляцій між естетико-культурними та політичними процесами, зазначимо, що тут залишається досить продуктивної ідея П. Бур'є щодо конвертації капіталу. Практично проблема конвертації капіталу, наприклад, економічного в культурний, а культурного в соціальний або політичний капітал добре ілюстрована прикладом латиноамериканського кіно. Історично естетичні вираження політичного засобами кіномистецтва стикались із проблемою фінансування кінематографічних проектів, де, як і в інших сферах економіки та політики, залишались довгий час колоніальні нашарування. У латиноамериканському кіно, у якому панували або сентиментально-фольклорний традиціоналізм, або комерційні проекти, типові для Голівуду, як і в культурі в цілому, велись довгі та відносно успішні пошуки національної ідентичності та боротьба з засиллям голівудських штампів та моделей поведінки, що транслюється через кіно.

Навіть фільми, зняті молодими режисерами в Мексиці, Перу, Колумбії, не змогли

відірватись від американської та європейської традиції кіно і не повернулись до соціально-політичної проблематики. Кінематограф Бразилії, Венесуели, Колумбії, Перу, Уругваю за 60-х рр. ХХ століття був зосереджений на проблемі пошуку власного стилю, одночасно з глибинними процесами соціально-культурної та політичної еволюції в країнах Латинської Америки. Так, в Уругваї режисери Маріо Андлера та Уго Уліве створили оригінальний стиль документального гострополітичного кіно. Вони знімають фільми, де контрастує химерна серйозність офіційних політиків та пристрасність студентських демонстрацій та маніфестацій. Фільм «Вибори» розвінчує машину виборів в Уругваї. Фільми Андлера, Уліве, Х. Санхінеса, Г. Роши стали актами соціальної та політичної свідомості, виконуючи функцію розвінчання того, що замовчувалось в суспільстві неокolonіалізму, а також стаючи інструментом політичної боротьби, формою революційної дії, новою формою комунікації з глядачем [9]. Латиноамериканські кінематографісти у фільмах 50-70 рр. ХХ ст. виступають не лише як митці, а й як історики, соціологи, антропологи та етнографи, фактично виконуючи відповідні функції.

Характерною рисою бразильської суспільної думки дослідники Латинської Америки називають альтернативність [10]. Для більшості політичних культур країн Латинської Америки характерна присутність політичного міфу на зразок перуанського терсеризму, який втілював в ідеологічних практиках мрії та ідеї про можливість справедливого суспільства, що буде досягнуто «третьім шляхом», оминаючи крайнощі двох протилежних систем – комунізму та капіталізму. У даному контексті вималювалась і відповідна концепція міжнародних відносин та місця в них латиноамериканських країн. Зокрема, в даному політичному міфі латиноамериканський регіон мав призначення стати віссю, яка об'єднає не приєднаних до жодного з двох домінуючих полюсів, та перетворить світ на багатополісний. У Перу керівники збройних сил, що отримали владу, висловлювали і керувались ідеологією, яка сприйняла та поєднала соціалістичні, християнські, націоналістичні, гуманістичні ідеї. При цьому розширення ролі військових у реалізації вищезазначених ідеологічних настанов та концентрація політичної волі в їх руках уможливило здатність «реалізувати поставлені ними цілі в сфері політичної практики на фоні високого рівня об'єктивної альтернативності – відносної рівноваги сил та одночасно полярності перуанського суспільства» [1, с. 103]. Не дивлячись на те, що перуанський експеримент не досяг успіху, міфологічна модель терсеризму знайшла відголоски у політичній практиці сучасної Латинської Америки, про що свідчить, наприклад, «феномен У. Чавеса» [11].

Отже, на прикладі латиноамериканської політичної практики, яку ми розуміємо головним чином як сукупність політичних процесів, дій, рішень, можна говорити про наявність тенденцій до кореляції політичних процесів та процесів, що відбуваються в сфері естетичного освоєння людиною світу. На перший погляд логіка такої кореляції полягає у визнанні взаємодії та взаємопроникнення політичного та культурного в широкому розумінні просторів. При більш детальному розгляді можна відзначити паралелі у розвитку політичних інститутів та процесів та у прояві та поширенні певних творчих артефактів, які мають мистецьке оформлення. При цьому на прикладі Латинської Америки нам вдалося виявити логіку кореляції між, наприклад, політичними трансформаціями та поширенням того або іншого виду мистецтва. Зокрема показано, що поширення карнавальної культури відбувалося паралельно із процесами національного самоусвідомлення в політичному плані та відповідними революційними змінами в суспільно-політичному устрої, а революційні театри в Бразилії декілька десятиліть були площадкою впливу на стереотипи та установки щодо політики.

Бібліографічні посилання

1. Makeeva L. A. A. Ф. Шульговский о роли латиноамериканских военных / Л. Makeeva. // Латинская Америка: социальные вызовы и политические процессы. Сборник докладов научного симпозиума. – М.: ИЛА РАН, 2008. – 164 с.
2. Земсков В. Б. Категории гармонии и дисгармонии в латиноамериканском культурном процессе / В. Земсков. // Латинская Америка. – 1993. – № 3.
3. Михеева В. Г. Эстетическо-художественное во взаимодействии культур: На материале Латинской Америки. – Автореферат на диссертации на соискание степени кандидат философских наук по специальности 09.00.04. / В. Михеева. – СПб, 2000. – 147 с.
4. Тертерян И. Человек мифотворящий: О литературе Испании, Португалии и Латинской Америки / И. Тертерян. – М.: Советский писатель, 1988. – 560 с.
5. Гирин Ю. Н. К вопросу о праздничной культуре Латинской Америки // Смыслы праздника / Ю. Гирин. – М.: ГИИ, 2009. – 460 с.
6. Григулевич И. Р. Эрнесто Че Гевара и революционный процесс в Латинской Америки / И. Григулевич. – М.: «Наука», 1984. – 308 с.
7. Всеобщая история архитектуры: Западная Европа и Латинская Америка XVII – первая половина XIX вв. / Под ред. А. В. Бунина. – М.: Стройиздат, 1969. – 616 с.
8. Шемякин Я. Г. Межцивилизационное взаимодействие – движущая сила и тормоз процесса культурообразования / Я. Шемякин // Латинская Америка. – 1993. – № 4.

9. Меламед Л. Новое кино Латинской Америки Мифы и реальность: Зарубежное кино сегодня [Электронный ресурс] / Л. Меламед / Сб.ст. – Вып.3. – М., 1972. – Режим доступа: http://scepsis.net/library/id_793.html.

10. Окунева Л. С. История и современное развитие Бразилии // Латинская Америка: социальные вызовы и политические процессы. Сборник докладов научного симпозиума / Л. Окунева. – М.: ИЛА РАН, 2008. – С.65-79.

11. Кардозо Ф. Э. Зависимость и развитие Латинской Америки. Опыт социологической интерпретации / Ф. Кардозо, Е. Фалетто. – М.: ИЛА РАН, 2002. – 220 с.

Полянская В. Ю. Политическая практика в Латинской Америке сквозь призму политико-эстетического подхода.

Рассматриваются корреляции политических процессов и отдельных политических актов в латиноамериканских обществах с эстетическими формами в различные периоды истории Латинской Америки. Особенное внимание уделяется междисциплинарным политико-эстетическим феноменам, актуализированным в процессе социально-политических трансформаций культурно-

эстетических форм, которые стихийно или организованно детерминируют образ мышления и соответствующего политического поведения в широком понимании.

Ключевые слова: Латинская Америка, политическая эстетика, политическая культура, политические трансформации, политические революции, политический стиль.

Polyanska V. Political practice in Latin America through the prism of the political-aesthetical approach.

The political processes and separate political acts correlation in Latin America's societies with aesthetics forms in the different historical periods are viewed. Special attention is paid to the interdisciplinary political-aesthetical phenomenon, which is actualized in the process of the social-political transformations of the cultural-aesthetical forms, which determine spontaneously or organized the thinking and political behavior as well.

Keywords: Latin America, political aesthetics, political culture, political transformation, political style.

Надійшла до редколегії: 03.03.2014 р.

УДК 316.42

В. О. Борисова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МУЛЬТИПЛІКАТОРИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена визначенню понять «ресурси діяльності» та «ресурси розвитку громадянського суспільства». Ресурси розвитку в статті описуються як такі, що володіють мультиплікаційним ефектом, тобто забезпечують залучення додаткових ресурсів і зростання громадянського суспільства в обсязі більшому, ніж ефект від прямого вкладання ресурсів.

Ключові слова: громадянське суспільство, неурядові організації, фонди, гранти, волонтерська діяльність.

Розвиток громадянського суспільства в Україні визначено однією з цілей державної політики. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, прийнята Указом Президента України від 24 березня 2012 року, визначила особливості взаємодії держави з громадянським суспільством [1]. Ухвалення подібного документу саме по собі було важливим кроком і широко обговорювалося в колах фахівців, дослідників та представників «третього сектору». Зокрема, у сучасній українській науковій літературі на сьогодні досліджується досить широке коло питань щодо формування та розвитку громадянського суспільства, механізмів взаємодії громадськості й органів місцевої влади тощо. Зазначеній проблематиці присвячені праці таких сучасних вітчизняних

науковців, як Е. Афонін, В. Бакуменко, М. Білинська, М. Гаман, Н. Гончарук, А. Колодій, Т. Мотренко, В. Олуйко, Л. Пашко, Л. Усаченко та ін. Подібні дискусії про можливості та напрямки розвитку громадянського суспільства в Україні, в тому числі завдяки зусиллям держави, доволі часто є малорезультативними, оскільки базуються на порівнянні умов діяльності та стану громадянського суспільства в Україні та інших краях – європейських, пострадянських, африканських тощо, що дозволяє нам отримати оптимістичні чи песимістичні висновки про наявний стан та перспективи його розвитку. Аналізувати Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні ми зможемо тільки тоді, коли визначимося з поняттям «розвиток громадянського суспільства». Відтак мета даної